

УДК 636.1.083.38

ТИП І КАЛІБР ОРЛОВСЬКОГО РИСАКА

Буренко А. В., асп.,

Гонка Б. М., к. с.-г. н., проф.

Національний університет біоресурсів та природокористування України

Викладено динаміку промірів орловських рисаків записаних до 3 і 4 томів державної книги племінних коней орловської рисистої породи з тими ж показниками їх у коней 39 і 40 томів, жеребців-плідників кінних заводів з 1961 по 2016 роки включно, а також тих із них, що ввійшли в клас 2.05 і жвавіше і тих, що мали оцінку за тип і екстер'єр 4 бали і більше.

Ключові слова: **рисак, проміри, індекси, формат, калібр, тип.**

В історії становлення орловської рисистої породи, як відомо, були періоди надзвичайної популярності. В середині XIX сторіччя значна частина приплоду цієї породи реалізована в країні Європи. В межах своєї держави кількість кінних заводів і власників коней цієї породи доволі інтенсивно зростала. За даними професора М. О. Юрасова (1921) в дореволюційній Росії було 304 тис. коней орловської рисистої породи, серед них жеребців-плідників 11 тис., а кобило маток 54 тис. лише незначна частина їх розводилась для призових (іподромних) випробувань, а переважна більшість використовувалась для поліпшення робочого (селянського) поголів'я, а також для міського транспорту і зв'язку.

З кінця XIX початку XX століття аж до 1914 року російські кіннозаводчики захопилися американським рисаком, який був і є жвавішим за орловського. На іподромах було скасовано призи для жеребців і кобил вітчизняної породи. Склалося так, що орловська рисиста порода стала чужою у своїй країні. До того ж перша світова війна, події 1917 року, громадянська війна та інші соціальні негаразди нанесли вітчизняному конярству істотних збитків: мобілізація кращого племінного поголів'я для потреб армії, розкрадання кінського поголів'я і знищення приватних кінних заводів як таких, призупинення діяльності іподромів, а з ним і випробування коней як невід'ємного елементу селекційної роботи, погіршення умов годівлі, утримання і догляду. Якість поголів'я коней, в тому числі й орловського рисака, була настільки низькою, що професор П. М. Кулешов у 1922 році писав «... Сумніваюсь також і в тому, що би в Росії вдалося повністю відновити тип орловського рисака, адже породних і типових орловців збереглося хіба що дві-три сотні».

Метою досліджень було вивчення динаміки промірів, калібру і типу орловських рисаків за останні 95-100 років.

Матеріал і методика. Для вивчення обраного питання було використано проміри жеребців і кобил, записаних у різні часи до державної книги племінних коней орловської рисистої породи – томи від третього і четвертого до 39 і 40-го включно. В усіх випадках враховували чотири офіційні проміри, на основі яких визначали індекси формату, грудний та костистості. Зазначимо, що в 3 і 4 томах у жеребців і кобил не враховувався промір косої довжини тулуба, а вказувалась жива маса. Тому в наступних томах – для жеребців 5-й, а для кобил 6-й було взято цей промір в особин, які народилися до 1934 року включно. За цих умов коса довжина тулуба взята у 193 жеребців і 177 кобил. Для жеребців-плідників кінних заводів визначено середні проміри як для загальної групи, так і для тих з них, які мали за тип та екстер'єр експертну оцінку 4 бали і більше (за 5-ти бальною систе-

мою) і тих, що за жвавистю були в класі 2.05 і жвавіше. Ці дані зібрано в каталогах жеребців-плідників, які щорічно видаються співробітниками Всесоюзного (тепер Всеросійського) науково-дослідного інституту конярства. Всього їх враховано 462 голови (табл. 2). на підставі індивідуальних даних визначено середні показники з біометричною обробкою за М. О. Плохінським.

Результати досліджень. Як свідчать матеріали табл. 1, за останні майже 80 років істотно змінилися проміри жеребців і кобил, записаних у державну книгу.

Таблиця 1

Проміри орловських рисаків записаних у державну книгу племінних коней

Том	Рік видання	Записано коней, гол.	Проміри, см				Індекси, %		
			висота в холці	коса довжина тулуба	обхват грудей	обхват п'ястка	формату	грудний	костистості
Жеребці									
3	1935	1250	156,6±0,21	157,8±0,19	173,7±0,30	19,81±0,03	100,7	110,9	12,6
9	1957	1094	159,3±0,31	160,4±0,29	180,8±0,26	20,26±0,05	100,7	113,5	12,7
19	1988	432	160,1±0,16	161,5±0,16	181,5±0,22	20,34±0,03	100,9	113,4	12,7
29	1999	189	160,1±0,24	162,1±0,29	182,9±0,43	20,54±0,06	101,2	114,2	12,8
39	2013	133	161,2±0,42	164,5±0,47	181,7±0,52	20,70±0,08	102,0	112,7	12,8
Кобили									
4	1935	1626	157,8±0,21	159,3±0,19	178,2±0,27	19,99±0,04	100,9	112,9	12,7
10	1957	2550	158,4±0,19	160,5±0,24	180,0±0,21	19,65±0,06	101,3	113,6	12,4
20	1988	655	159,7±0,14	162,9±0,17	184,1±0,21	20,14±0,03	102,0	115,2	12,6
30	1999	345	159,2±0,17	162,1±0,23	185,1±0,34	20,23±0,04	101,8	116,3	12,7
40	2013	444	160,0±0,26	164,1±0,26	183,1±0,37	20,21±0,04	102,6	114,4	12,6

Так висота в холці жеребців, записаних до третього тому, зросла майже на 5 см, коса довжина на 7, обхват грудей на 8, обхват п'ястка на 0,9 см у порівнянні з відповідними показниками 39-го тому. Подібне збільшення цих промірів характерне і для кобил – на 2,2 см; 4,8; 4,9 та 0,22 см відповідно. Ці успіхи зумовлені рядом факторів, таких як більш ретельний відбір жеребців і кобил до відтворного складу, поліпшення технології вирощування ремонтного молодняку з обов'язковим іподромним випробуванням, нова хвиля популяризації орловського рисака і поява значної кількості коневласників саме цієї оригінальної породи. Прилиття крові чистокровних верхових і стандартбредних жеребців сприяло зростанню жвавості коней орловської рисистої породи, їх популярності через помітно «підсушений і облагороджений» тип, зразком якого є чемпіон орловських рисаків за останні 5-6 років жеребець Пеон 2.01,9; 3.10,5; сірий 2004 року народження від Нікотина і Профілактики, маючи не тільки чудову зовнішню красу (рис. 1) і привабливість, а ще й завидний калібр – 164-166-189-21,25. Зазначимо, що в четвертому ряді родовету цього жеребця з батьківського боку зустрічається стандартбредний Білл Ганновер з рекордом 2.00,4 (дист. 1609 м), гнідий, 1958 року народження, а з материнського – в п'ятому ряді чистокровний Фактотум, темно-гнідий, 1952 року народження, який із 20-ти стартів виграв 12, по три рази був другим і третім.

Як свідчать дані таблиці 2, жеребці різних років використання – з 1961 по 2016-й включно не різнилися за висотою в холці, а відмінності, які в наявності існують, є статистично невірні. Це стосується й інших промірів – косої довжини тулуба, обхвату грудей та обхвату п'ястка. Про доволі значну стабільність калібру жеребців-плідників свідчать індекси формату і грудний.

Рис. 1. Жеребець Пеон 2.01,9; 3.10,5; сір., 2004 р.н. (Нікотин – Профілактика), експертна оцінка 4,25 бал.

Індекс костистості є практично однаковим у жеребців різних років використання і є свідченням оптимального розвитку кістяку.

Таблиця 2

Проміри та індекси жеребців орловської рисистої породи, які використовувались на кінних заводах

Роки	Пого- лів'я	Проміри, см				Індекси, %		
		висота в холці	коса довжина тулуба	обхват грудей	обхват п'ястка	формату	груд- ний	кості- стості
1961	73	162,2±0,36	163,8±0,43	184,5±0,51	20,55±0,09	101,0	113,7	12,7
1975	88	161,5±0,29	163,8±0,37	183,7±0,57	20,07±0,04	101,4	113,7	12,4
1992	81	161,9±0,37	165,0±0,33	186,7±0,61	20,79±0,02	101,9	115,3	12,8
2010	71	163,0±0,30	168,0±0,41	185,7±0,52	20,91±0,07	103,1	113,9	12,8
2013	60	162,7±0,30	166,4±0,36	184,7±0,66	20,76±0,05	102,3	113,5	12,8
2016	89	162,2±0,26	166,1±0,24	185,1±0,39	20,89±0,11	102,4	114,1	12,9

Слід зазначити, що в різні роки серед жеребців-плідників чимало було й таких, які за промірами не відповідали певним селекційним вимогам, але за різних причин використовувались на кінних заводах. Серед них Іврит 2.10,2, зростом 154 см; Удар 2.07,0 – 153 см; Бунт 2.08,5 – 151 см. Якби ці жеребці відрізнялися жвавистістю, то було б певне моральне виправдання їх використання, як це відбулося із жеребцями Неаполь 2.04,3, зростом 155 см; Браслет 2.04,6 – 153 см; Раскат 2.01,8 – 152 см, або Імператор 2.02,6 – 150 см. Тому само по собі виникає питання: чому віддавати перевагу в селекції орловського рисака – жвавості чи типу і калібру при відборі їх до відтворного складу?

Проте, питання яким бути орловському рисаку в наступні два-три десятиріччя залишається неоднозначним. Так, Г. О. Рождественская і В. М. Клок вважають, що основними ознаками його селекції має бути вираженість типу, нарядність, правильний екстер'єр і крупність, а жвавистість як така не повинна бути най-

важливішою – основною. Зокрема В. М. Клок вважав, що цю породу слід зберегти за її оригінального типу, а не за жвависть. Відомо, пише далі автор, що арабських та ахалтекінських коней цінують і шанують не за жвависть, а саме за їх неповторний тип. На наш погляд, саме з цих позицій слід вести селекційну роботу з орловським рисаком на ближні десятиліття.

Виходячи з даних таблиці 3, за врахований період значно зросла кількість жеребців класу 2.05 і жвавіше, які використовуються на кінних заводах у відтворному процесі. Якщо в 1975 році їх було лише 6,8 % від загального поголів'я, то у 2013-2016 роках їх частка зросла до 41-46,7 %. Цей факт зайвий раз, на наш погляд, свідчить про те, що в роботі з орловською рисистою породою досягнуто значних успіхів не тільки в збереженні оригінального типу, а й істотного зростання жвавості коней цієї породи. Свідченням цьому є ще й те, що в 2016 році до класу 2.05 і жвавіше ввійшло більше 20 рисаків, а три з них поповнили список 2.00 і жвавіше на 1600 м. це відомі іподромні креки – Фініст 1.58,9; Імперфект ВІЗ – 1.59,5 та Вратарь 2.00,0. Всі вони українського походження. Фініст народжений від українського жеребця-плідника Імператора 2.02,6, останні народжені відповідно в ПСП «Комишанське» та філії «Дібрівський кінний завод № 62» ДП «Конярство Україна».

Таблиця 3

Проміри та індекси жеребців орловської рисистої породи класу 2.05 і жвавіше – плідників кінних заводів

Роки	го-лів	% від загальної кількості	Проміри, см				Індекси, %		
			висота в холці	коса довжина тулуба	обхват грудей	обхват п'ястка	формату	грудний	костистості
1961	1*	1,3	165,0	167,0	193,0	22,00	101,2	117,0	13,33
1975	6	6,8	161,3±0,87	165,8±1,41	182,7±1,31	21,00±0,64	102,8	113,3	13,02
1992	29	35,8	161,6±0,33	163,3±0,51	187,5±0,61	20,96±0,12	101,1	115,8	12,97
2010	26	36,6	162,8±0,44	166,7±0,47	184,0±0,52	20,75±0,11	102,4	113,0	12,75
2013	27	46,7	163,0±0,51	166,5±0,34	185,5±0,49	20,96±0,09	102,1	113,8	12,86
2016	37	41,1	161,6±0,49	166,3±0,29	185,4±0,57	20,72±0,90	102,9	114,7	12,82

Примітка. * – Морський Прибой 2.04,5; сірий, 1944 р.н.

Що ж стосується промірів жеребців цієї категорії, то вони істотно не відрізняються від решти плідників «свого року» використання. Так, наприклад, жеребці 1975 року (вся вибірка) мали висоту в холці 161,5 см, а ті з них, що були в класі 2.05 і жвавіше – 161,3 см, або в 2010 році відповідно 163,0 і 162,8 см відповідно і т. д. цей висновок рівною мірою стосується й індексів. Тому на підставі наведених та інших даних, що стосуються цих показників можна впевнено говорити про їх високу консолідацію в породі.

В продовж останніх 20 років в селекції орловського рисака із традиційними ознаками – походження, типовість, екстер'єр і конституція, проміри, роботоздатність, якість потомства, великого значення набула оцінка за тип та екстер'єр у жеребців. Рівною мірою це стосується й кобил. Вона виражається певною кількістю балів з максимально можливих п'яти. (5-ти бальна система).

З 2010 по 2016 рік кількість жеребців з оцінкою бажаного типу зменшилась з 40,9 до 27 % або у півтора рази. Кращими з кращих за цією оцінкою є вже згаданий Пеон 2.01,9 і жеребець Політик 2.01,8 з промірами 162-168-183-20. Обидва вони мали за тип по 4,5 бали, вище якої ще не було. За промірами жеребці зазначеної категорії не різняться (табл. 4).

Проміри та індекси жеребців орловської рисистої породи з експертною оцінкою типу в 4,0 бали і вище

Роки	го-лів	% від загальної кількості	Проміри, см				Індекси, %		
			висота в холці	коса довжина тулуба	обхват грудей	обхват п'ястка	формату	грудний	костистості
2010	29	40,9	163,0±0,48	168,0±0,55	185,7±0,66	20,91±0,09	103,1	113,9	12,83
2013	19	31,7	163,6±0,62	167,6±0,49	185,3±0,58	20,66±0,13	102,4	113,3	12,63
2016	24	27,0	161,8±0,51	167,3±0,62	186,1±0,06	20,78±0,08	103,4	115,0	12,84

Якщо проміри кращого поголів'я орловських жеребців, які використовуються на кінних заводах для відтворення поголів'я між собою не різняться, то в цілому по породі ситуація є дещо іншою. Як в минулому так і тепер зустрічаються коні різного типу – від більш сухого до більш сирого, грубуватого. З цього приводу ще в 1925 році професор П. М. Кулешов писав, що «...в межах орловської породи зазвичай була схильність до прояву двох типів: одного, що більше наближається до коней східного походження, а другого з ознаками низовинного», тобто голландського і датського зразка. Першого типу коні відрізнялися сухістю, привабливістю, меншим зростом, а другі крупніші, масивніші за будовою з сирими кінцівками і досить розвинутими щітками (рис. 1 і 2). Далі автор зазначає, що вже на початку ХХ століття рисаків другого типу за чисельністю ставало менше, оскільки російські кіннозаводчики прагнули поліпшити жвавість свого рисака схрещуванням з американськими і навіть чистокровними жеребцями (І. Апухтін, 1898).

Рис. 2. Жеребець Термін 2.07,3; 3.19,2; сір., 1994 р.н. (Раскат – Тубероза), експертна оцінка 3,69 бал.

Отже, проведений аналіз свідчить, що в останні 80-90 років значно зросли показники офіційних промірів орловських жеребців і кобил. За цей час змінився їх формат – від квадратного до прямокутного. Це характерно і для жеребців класу

2.05 і жвавіше, доля яких у загальній кількості плідників кінних заводів у 2013 році зростає до 47 % і тих, що мали оцінку за тип 4 бали і вище. Це дає підставу стверджувати, що досягнутий тип і калібр орловського рисака ще більше буде консолідуватися у коней наступних поколінь.

Бібліографічний список

1. Апухин И. Происхождение призовых линий орловского рысака // Коннозаводство и коневодство. – 1989. – № 5 – 67; №7 – с. 101; № 8 – с. 117
2. Гаврова Ю. И. Гордость коннозаводства России: о взлете и падении орловского рысака. // Конный мир. – 2006. – № 6. – с. 80-82
3. Гопка Б. М., Скоцик В. Е. Генеалогия орловских рысаков класса 2.05. – К.: ПАО «Випол», 2015 – 400 с.
4. Демин В. А., Гаврова Ю. И. Роль чистокровной верховой породы в совершенствовании орловского рысака // Коневодство и конный спорт, 2007, – № 3 – с. 11 – 14.
5. Калашников В. В., Калинин Г. В. Орловский рысак – национальная гордость России // Коневодство и конный спорт. – 2013. – № 2. – с. 3–7.
6. Клок Н. В. Испытания орловских рысаков на ипподромах // Беговые ведомости. – 1996. – № 1. – с. 21-23.
7. Кулешов П. Н. Коневодство. – М.: Новая деревня, 1925. – 276 с.
8. Липпинг В. О. К вопросу об англо-рысистой скрещиваниях // Коневодство и конный спорт. – 1972. – № 3, 4, 5, 8, 9, 10.
9. Рахманина А. Н. Орловское коннозаводство – история и современность // Беговые ведомости. – 2013. – № 4. – с. 77.
10. Рождественская Г. А., Калинин Г. В. Эволюция и современное состояние орловской рысистой породы // Беговые ведомости. – 1996. – № 1. – с. 6–11.

ТИП И КАЛИБР ОРЛОВСКОГО РЫСАКА

Буренко А. В., Гопка Б. М., Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Изложена динамика промеров орловских рысаков, записанных в 3 и 4 том государственной книги племенных лошадей орловской рысистой породы с теми же показателями их у лошадей из 39 и 40 томов, жеребцов-производителей конных заводов с 1961 по 2016 года включительно, а также тех из них, которые вошли в класс 2.05 и резвее и тех, которые имели оценку за тип и экстерьер 4 балла и выше.

Ключевые слова: рысак, промеры, индексы, формат, калібр, тип.

TYPE AND CALIBER OF ORLOV TROTTERS

Burenko A. V. Gopka B. M. National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

The dynamics of Orlov trotters body measurements was shown written down into the 3 d and the 4 th tomes of the State Book of breeding horses of Orlov trotter breed horses with the same indicators - 39 and 40 tomes, including sires of the stud farms since 1961 to 2016, as well as those included into 2.05 class and faster and those who had the evaluation for the type and exterior 4 points or more.

Key words: trotter, body measurements, indexes, format, caliber, type.